

TÜRKİYE'NİN EN BÜYÜK
SENDİKASI

YENİ ORTAÖĞRETİM TASARIMI

ÖN DEĞERLENDİRME

YENİ ORTAÖĞRETİM TASARIMI

ÖN DEĞERLENDİRME

18 Mayıs 2019 günü “Ortaöğretim Tasarım Tanıtım Toplantısı” ile yeni ortaöğretim sistemi kamuoyuna duyurulmuştur. Ardından, konuya ilişkin muhtelif ek açıklamalar yapılmıştır. Kamuoyuna yapılan sunum ve sonrasında yapılan açıklamalar ortaöğretim sistemine ilişkin Sendikamızın genel değerlendirme, önerileri ve eleştirileri aşağıda ön bilgi şeklinde ifade edilmiştir;

Önerilen sistem ile ilgili en önemli ve temel belirsizlik, sistemin hangi okul türlerinde uygulanacağına dair bir açıklama yapılmamış olmasıdır. Yeni model ile birlikte İmam Hatip liseleri, meslek liseleri ile fen ve sosyal bilimler liseleri gibi lise türlerinin de ortadan kalkacağı konusunda bir kaygı ve belirsizlik olduğu görülmektedir.

Açıklanan sistem ders sayısını azaltma yönüyle doğru bir amaca yönelik olmakla birlikte yön ve yöntem yanlışlığı içermektedir.

Türkiye'nin öğretime ayırdığı yıllık süre ve gün sayısı OECD ortalamasıyla uyumludur. Toplam ders saati OECD ortalamalarıyla uyumlu olmakla birlikte bir dönemdeki ders sayısı OECD ülkelerinin üzerindedir. Mevcut sistemde bir dönemde 15-17 farklı ders haftalık çizelgede yer almaktadır. Üstelik birçok ders farklı dönemlerde ve sınıflarda aynı içerikle ve isimle de okutulmaktadır. Bu uygulama öğrenci ve öğretmenler için gereksiz iş ve öğretim yükü oluşturmakta, sınıfa odaklanma, öğrencilerle bağ kurma yönüyle öğretmenlerin ve öğrencilerin yoğunlaşmasını engellemektedir. Bütün bu hususlar gözetildiğinde açıklanan sistemin içeriği uygun olmamakla beraber ders sayısını azaltması yönüyle doğru ve gerekli görüyoruz.

Türkiye'de lise son sınıf yönüyle bakıldığında Anadolu liselerinde 7 ders, fen liselerinde 10, sosyal bilimler liselerinde ise 13 ders, zorunlu ders kapsamındadır. Uluslararası değerlendirmelerde başarılı ülkelere bakıldığında lise son sınıflarda zorunlu ders sayısı 5-8 aralığında olup bu dersler öğrencilerin talep ettikleri yükseköğretim programlarıyla ilişkili temel dersler kapsamındadır.

Bu yönüyle Türkiye haftalık ders saati düşük ve birden fazla dönemde verilen dersler nedeniyle ortaöğretim öğrencilerine benzer OECD ülkelerindeki akranlarına göre daha fazla sayıda ders aldırmakta, hem ders hem de öğrenim yükünü artırmaktadır.

Ortaöğretimdeki mevcut ders çizelgeleri ve ders çeşitliliği dikkate alındığında Eğitim-Bir-Sen olarak derslerin azaltılması yönünde bir çalışma yapılması gerektiğini birçok kez deklare ettik.

Bakanlıkça deklare edilen yeni ortaöğretim tasarımı da bu yönüyle -birçok belirsizlik, tereddüt ve risk içermesine rağmen- bu yönde iyi niyetle başlatılmış bir çaba olarak görüyoruz.

Bu kapsamda tematik olarak açıklanan ve ayrıntıları henüz paylaşılmayan sistemin eğitimin bileşenleri ve sistemin diğer yönleri açısından riskler barındırmasının temel gerekçesi, politika geliştirme sürecinde kesinlikle olması gereken önemli adımların dikkate alınmamasıdır. Ortaöğretimde kapsamlı ve köklü değişimler üretecek bu türden bir revizyonun/reformun iç ve dış paydaşların katılım ve katkısı

sağlanmadan yapılması, tamamlanması ve nihayetinde hiçbir değerlendirme alınmaksızın paylaşılması “bulma” hedefiyle yola çıkan bir yönetim tavrı için uygun bir yaklaşım olmasa gerektir. Bugünden geriye bakıldığında başat aktörler dâhil kamuoyuyla bu türden radikal bir değişikliği yapılacağı yönünde bir bilgi, içerik ve başlık paylaşılmamıştır. Dikkatle üzerinde durulması gereken bir başka husus ise deklare edilen fakat ayrıntıları paylaşmayan sistemin bundan sonraki politika ve uygulama geliştirme süreçlerinde takvim ve demokratik katılım süreçlerinin belirsizliğidir. Bu yönüyle paydaşların yeni sisteme ilişkin eleştiri ve önerilerini ifade etme yönüyle ne tür fırsat ve imkânlarla sahip olacağına ilişkin bir irade ve planlama görülmemektedir.

Toplumsal sosyolojiyi doğrudan etkileyecek nitelikteki bu tür reform nitelikli çalışmaların yeterli tartışma olmaksızın uygulanmaya konulması daha başlangıçta meşruiyet sorununu üreteceği tartışmasızdır. Bu türden bir meşruiyet sorunu geriye doğru bakıldığında milli eğitim sistemine dönük kadim eleştiri niteliğindeki “kısa ömürlü” ve “yap-boz” temalı eleştirilerin sayısında haklı bir artışa sebep olacağı da tartışmasızdır.

Bakanlık sisteme ilişkin kapsayıcı, doyurucu ve sürece katılımı sağlayıcı bir belge paylaşmamıştır.

Bakanlıkça açıklanan ortaöğretim sisteminin politika yapım sürecine dair kritik politika yapım sürecine yönelik ikinci kritik husus ise, Bakanlık tarafından halen kamuoyuyla yeni sisteme ilişkin kapsamlı bir belge paylaşılmamıştır. Kamuoyu bilgilendirmesinin bir dizi slaytla ve ardından yapılan parça parça açıklamalarla yapılması hem konunun anlaşılmasını hem de paydaşların sağlıklı ve bütüncül değerlendirme yapmasını engellediği tartışmasızdır. Bu husus gözetilerek veli, öğrenci ve öğretmenlerin haklı ve birçok alanı etkileyici tedirginliklerinin giderilmesini sağlayacak nitelikte çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Bu yönüyle kamuoyuyla paylaşılacak belgenin; mutlak uygulanma niyeti ifade edilmeksizin bu kadar kapsamlı bir değişikliğin gerekçesi, amacı, fırsat ve tehditler yönüyle etki analizini de içerecek bir biçimde oluşturulması önemli bir başlangıç olacaktır.

“**Sistemin tanıtımındaki heyecanı, tasarım ve uygulamasına yansıtacak fırsat ve imkânlar oluşturulmalı.**”

Bakanlıkça açıklanan yeni ortaöğretim sisteminin mevcuttaki hangi sorunlara çözüm üreteceği, alt model olarak görülmesi gereken öğretmen yetiştirme, eğitim materyali ve kaynakları, yöntem ve metodlar, beşeri, fiziki ve teknolojik alanlar konularına açıklık getiremeden kamuoyuyla paylaşılmıştır. Kaldı ki uygulanabilirlik ve sürdürülebilirlik yönüyle de dış değerlendirme yapılmasına imkan verecek parametrelerden yoksundur.

Sistem tasarımında Uluslararası Bakalorya (IB) programının esas alındığı görülmekle birlikte bu türden bir programın Türkiye'nin bütününde ve bütün okul türlerinde uygulanmasının mümkün/gerçekçi olup olmadığına ilişkin bir tartışma da karar da herhangi bir açıklamanın içeriğinde bulunmamaktadır.

Ortaöğretim-yükseköğretim arasında geçişkenliğe ilişkin açıklamaya YÖK tarafından doğrudan ve tepkisel cevap üretilmesi kritik aktörler ve bileşenlerle ortak çalışma yapılmamasına ilişkin net fotoğraf olarak kaydedilmiştir.

Sistemin riskleri ve bu risklere dayalı olası toplum tepkileri

Açıklanan sistem siyasetten ekonomiye sivil toplumdan üniversiteye birçok alana doğrudan etki edecek niteliktedir. Bunun doğal sonucu olarak eğitim sistemine yönelik önemli riskleri barındırmaktadır. Bu kapsamda;

- a) Zorunlu, haklı ve bilimsel bir gerekçeye dayanmaksızın ders ve ders saati sayısında ani değişiklikler yapmak fiziki imkânlar ile insan unsuru bakımından etkinlik, verimlilik ve yetersizlik riskleri oluşturacaktır. En net risklerden biri norm kadro sayılarında değişiklik ve buna dayalı öğretmen kitlesinin dışa dönük tepkisidir.
- b) Sistem, mevcut sistemdekinden oldukça farklı isim ve içerikte yeni dersler içermektedir. Ders-öğretmen ilişkisinin nasıl sağlanacağına ilişkin belirsizlik öğretmen yetiştirmeden alanlara göre öğretmen dağılımı, alan-ders ilişkisi yönüyle birçok belirsizliği

de özellikle öğretmen tarafında oluşturmaktadır. *Anadolu Liselerinde 9. sınıf için mevcut ders çizelgesinde 2 ders saati Fizik, 2 ders saati Kimya, 2 ders saati Biyoloji derslerine ayrılmışken, açıklanan çizelgede “Doğa Bilimleri Deneyimi” diye 6 saatlik bir ders öngörülmüştür.*

- c) Yeni sistemin en farklı olduğu bölüm, seçmeli dersler dâhil olmak üzere derslerin alan/grup olarak bir araya getirilmesidir. Bu uygulama hem öğretmen normunu hem derslerin okulda uygulanabilirliğini hem de seçimlik dersler yönüyle okul yönetiminde ve öğretmen kaynağına ilişkin projeksiyon belirlenmesinde belirsizliğe neden olacaktır. *(Bakanlık tarafından paylaşılan örnek 5 öğrencinin 10. Sınıfta aldığı/seçtiği derslere bakıldığında tarih dersini seçmediği görülmektedir. Dolayısıyla, buna benzer ders seçimlerinde okulların norm kadrolarında önemli sorunlar çıkacaktır. Buna ilaveten, Matematik dersi 6 saat iken yeni sistemde 9. sınıflarda 5 saate indirilmiştir. Mevcut çizelgede Anadolu liselerinde görsel sanatlar/müzik ile beden eğitimi ve spor dersi 12. sınıfa kadar iki saat zorunlu iken yeni sistemde*

sadece 9. sınıflarda spor, sanat dersleri 3 saat olarak tanımlanmıştır. Bu durum, beden eğitimi ve spor ile sanat dersleri öğretmenlerinin normunda oldukça önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olacaktır.)

Özetle, ders çizelgelerinde ve dolayısıyla saatlerinde yapılacak herhangi bir değişiklik, okulların norm kadro durumunu doğrudan etkilemektedir. Norm kadro sayılarını etkileme yönüyle ele alınması gereken bir veri olarak aşağıdaki hususların bilinmesi önemlidir; Türkiye’de ortaöğretimde yaklaşık toplam 240 bin şube vardır. Her sınıf düzeyine ortalama 60 bin şube olduğu ve bir öğretmenin zorunlu ders yükünün 21 saat olduğu varsayıldığında ve sadece 9. sınıfta herhangi bir dersin bir saat artırılması durumunda, yaklaşık 3 bin öğretmen ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, sadece 9. sınıfta herhangi bir dersin haftalık ders saatinin bir saat azaltılması durumunda, yaklaşık 3 bin öğretmen norm fazlası haline gelecektir.

- d) Yeni sistem önerisinde seçmeli ders uygulaması ile din öğretimi konusunda sağlanan toplumsal memnuniyetin bertarafı riski söz konusudur. Serbest seçmeli dersler toplamda 2 saate indirilmiştir. Mevcut sistemde yer alan Kuran-ı Kerim, Hz. Muhammed'in hayatı, Temel Dini Bilgiler derslerinin seçilmemesi gibi oldukça ciddi bir sorun ortaya çıkacaktır. Bu din öğretimi konusundaki bir toplumsal talebin sınırlandırılması anlamına gelecektir.
- e) Yeni sistem önerisinde 12. sınıfta disiplinler-üstü kariyer dersleri şeklinde bir grup tanımlaması yapılmış olup söz konusu grupta ağırlıkla yükseköğretimle ilişkilendirilmiş derslere *isim* olarak yer verilmiştir. Eğitim yönüyle gelişmiş Güney Kore, Japonya ve Finlandiya'nın ders programlarına bu türden derslerin olmadığı gerçeğiyle birlikte anılan derslerin hangi amaçla ve hangi içerikle sisteme dahil edileceği ve faydasının ne olacağı bütünüyle belirsizdir.

- f) Sistem önermesinin en önemli değişiklik temalarından birisi seçmeli ders sistematığı ve ortak ders kapsamındaki kısıtlamadır. Mevcut seçmeli ders uygulamasının oldukça dışında ve bütünüyle farklı bir uygulama ile önerilen yeni seçmeli sistem önerisinde okul-sınıf uygulamaları yönüyle fiziki yetersizlikleri açığa çıkartmak ve bunu giderecek büyük bir bütçe ihtiyacını tetiklemek gibi bir riski de barındırmaktadır. Örneğin 10. sınıfta Türk Dili ve Edebiyatı dersi ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi haricindeki tüm dersleri bir havuzdan seçecektir. Bu durumun uygulamaya geçirilmesinde oluşturacağı riskler gözden kaçırılmış gibi gözükmektedir.
- g) 2023 Eğitim Vizyonu ile literatüre dahil olan tasarım-beceri atölyelerine benzer şekilde yeni önerilen sistemde de HEY eğitim gündemine dahil edilmiştir. Bununla birlikte HEY konusunda uygulama, içerik, yönetim ve öğretim süreçleri tamamıyla belirsiz niteliktedir.

Toplumumuzun değer verdiği ve eğitim sisteminde önemsenen bazı derslere ilişkin riskler

Açıklanan yeni ortaöğretim sistem önerisi ortak dersler zorunlu seçimlik dersler şeklinde üç ana gruba ayrılmış ders içermektedir. Bununla birlikte ortak ders sayısının azlığı ihtiyari seçimlik ders sayısının saati 2 saat ile sınırlanması gibi hususlar yanında özellikle zorunlu seçimlik dersler grubunda sınıfa göre dördü veya beşli tematik alt gruplar üzerinden ders seçimi sistemi getirilmektedir. Bunun sonucunda bazı dersler, bilgi-değer içeriklerinin olduğu tematik ders türleri öğrenciler tarafından seçilmeme yada seçilmeme riskine maruz hale gelmektedir. Bu kapsamda ülkemiz, toplumumuz yerli ve milli bakış noktasında hassasiyetlerimiz ile coğrafyamıza ilişkin medeniyet birikimi ve inanç iklimimiz açısından önem arzeden, toplumsal karşılığı bulunan, Tarih, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Felsefe ve bazı derslerin ortak dersler / zorunlu dersler kapsamında olmaması ciddi bir sorun ve risk içermektedir. Yukarıda açıklanan ve aşağıda ifade eden risk ve sorunlar bu ve benzeri dersler için çok daha yoğun

bir şekilde mümkün boyutunda ortaya çıkacaktır. Bu yönüyle Din Kültürü, Ahlak Bilgisi türevi derslerin boyutuyla seçimlik ders olması kapsamı olması bertaraf edecek tedbirlerin ve yeni seçeneklerin (ortak dersler havuzuna alınması gibi) değerlendirilmesi gerekecektir.

ÖNERİLER

- *Eğitime Bakış 2018* raporumuzda da vurguladığımız üzere, Türkiye’de gerek yıllık öğretim gün sayısı gerekse öğretim süresi, OECD ülkeleri ve birçok AB ülkesinden daha düşüktür. Dolayısıyla, zorunlu bir pedagojik gerekçe olmadan, ders sayısı ve sürelerinde bir azaltmaya gidilmemelidir. Bununla birlikte, mevcut öğretim sürelerinin daha nitelikli hale getirilmesi yani eğitim kalitesinin artırılması için çalışmalar devam etmelidir.
- Türkiye’de derslerin haftalık ders saati düşük ve birden fazla dönemde öğrencilere verilmektedir. Ders saatlerinde yapılacak değişikliklerin norm kadro sayısını etkilediği dikkate alındığında, büyük ve

kapsamlı bir değişiklik yerine, uluslararası örneklerle daha uyumlu olarak, Türkiyede okullara ders belirlemede daha fazla esneklik verilmelidir. Ayrıca, yıllık derslerin dönemlik verilmesi veya farklı yıllar için öngörülen derslerin birleştirilmesi hususlarında okullara esneklik sağlanabilir. Alternatif olarak, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ders çizelgelerini yıllık değil, dönemlik olarak tanımlayabilir ve böylece bir öğrencinin bir dönemde toplamda 16-17 ders yerine 8-9 ders alması sağlanabilir. Örneğin, sağlık bilgisi ve trafik kültürü dersi her iki dönem birer saat öğretilmek yerine, bir dönemde iki saat öğretilir, benzer bir şekilde tarih ya da coğrafya gibi dersler haftalık iki saat yerine dört saate yükseltilerek iki yılda değil de bir yılda öğrencilere verilebilir. Bu tür düzenlemelerle haftalık ders çeşitliliği azaltılabilir ve öğrencilerin daha az sayıda derse yoğunlaşması sağlanabilir. Böyle bir senaryo, öğretmenlerin norm kadro hesabını da değiştirmeyecektir. Burada önerilen çerçevede, Anadolu liseleri dokuzuncu sınıf için bir senaryo hazırlanmış ve ardından senaryonun avantajları ortaya konmuştur.

Anadolu Liselerinde Dokuzuncu sınıflarda okutulan zorunlu derslerin bir kısmının dönemlik olarak okutulması senaryo tablosu

	Mevcut ders saatleri		Önerilen ders saatleri (A programı)		Önerilen ders saatleri (B programı)	
	I. Dönem	II. Dönem	I.	II.	I.	II.
			Dönem	Dönem	Dönem	Dönem
Türk Dili ve Edebiyatı	5	5	5	5	5	5
Matematik	6	6	6	6	6	6
Birinci Yabancı Dil	4	4	4	4	4	4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	2	2	4			4
Tarih	2	2		4	4	
Coğrafya	2	2	4			4
Fizik	2	2	4			4
Kimya	2	2	4			4
Biyoloji	2	2		4	4	
İkinci Yabancı Dil	2	2		4	4	
Beden Eğitimi ve Spor	2	2	4			4
Görsel Sanatlar/Müzik	2	2		4	4	
Sağlık Bilgisi ve Trafik Kültürü	1	1		2	2	
Toplam saat	34 saat	34 saat	35 saat	33 saat	33 saat	35 saat
Toplam çeşit	13 ders	13 ders	8 ders	8 ders	8 ders	8 ders

Not: Türk Dili ve Edebiyatı, Matematik ve Birinci Yabancı Dil dersleri her iki dönem için öngörülmüştür.

- Yukarıda sunulan senaryonun en büyük avantajı, normalde dokuzuncu sınıfta 13 zorunlu ders alan öğrencinin bir dönemde aldığı ders çeşidini 8'e indirmesidir. Ayrıca, bu senaryo, bir öğretmenin daha az çeşit derse hazırlık yapmasına ve toplamda daha az sayıda öğrenciyle ilgilenmesine imkân tanımaktadır

ve mevcut norm kadro durumunu etkilememektedir. Bu senaryonun, okullar arasında nakillerde herhangi bir sıkıntıya yol açmaması ve öğretmenlerin herhangi bir dönem aşırı yoğunluklarının olmasının önüne geçmek için, tüm okullarda aynı anda hem A programının hem de B programının eş zamanlı olarak uygulanması gereklidir. Bir başka ifadeyle, bu senaryonun işleyebilmesi için asgari şart, bir Anadolu lisesinde dokuzuncu sınıflarda sınıfların yaklaşık yarısında A programı uygulanırken, diğer yarısında B programının uygulanmasıdır.

Eğitim 2023 Vizyon Belgesi dâhil eğitim sistemimizde Bakanlık tarafından yönetilen ve yönlendirilen değişim ve reform çalışmalarını, doğruyu arama ve birlikte bulma noktasında önemli ve kayda değer buluyoruz. Bununla birlikte yeni önerilen ortaöğretim sistemi dahil olmak üzere bu türden çalışmaların her aşamasında ve ilk andan itibaren eğitime dair söz söyleme sorumluluğu ve yetkisi bulunan paydaşların/kritik aktörlerin katkı ve katılımına açık süreçler işletilerek gerçekleştirilmesi noktasında hassasiyet, ortaklık

vurgusunun kaçınılmaz olduğu eğitim alanı açısından mutlak bir yükümlülüktür. Önerilen yeni ortaöğretim sisteminin sürecin başına dönülerek masaya yatırılması, katkı ve katılıma açık süreçlerle birlikte konuşulması, planlanması ve ortak kabulde uygulanması eğitim noktasında ihtiyaç duyduğumuz büyük başarı için örnek ve elzem bir tavır olacaktır.

TÜRKİYE'NİN EN BÜYÜK
SENDİKASI

www.ebs.org.tr

facebook.com/egitimbirsen

twitter.com/egitimbirsen